

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ**

ГАЙДУК ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378:796.071.4(430)

**ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У НІМЕЧЧИНІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Науковий керівник –

доктор педагогічних наук, професор
ЯГУПОВ Василь Васильович,
Національний університет оборони
України імені Івана Черняхівського,
Навчально-науковий інститут фізичної
культури та спортивно-оздоровчих
технологій,
кафедра фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і
спорту, професор.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
СУЩЕНКО Людмила Петрівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
кафедра фізичної реабілітації,
завідувач;

кандидат педагогічних наук
ДЯЧЕНКО Людмила Миколаївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН
України, відділ зарубіжних систем
педагогічної освіти і освіти дорослих,
старший науковий співробітник.

Захист відбудеться 13 березня 2020 року о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.458.01 в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 03045, м. Київ, пров. Віто-Литовський, 98-а, 6 поверх, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://ivet.edu.ua> та в бібліотеці Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 03045, м. Київ, пров. Віто-Литовський, 98-а, 5 поверх.

Автореферат розіслано 10 лютого 2020 року.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

В. А. Кручек

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Одним з пріоритетних напрямів соціально-культурного розвитку України є забезпечення якості життя людей та здоров'я нації, підвищення рівня фізичної активності громадян. З огляду на це зростає потреба у кваліфікованих педагогічних працівниках, зокрема вчителів фізичної культури, здатних до формування в учнівської молоді здорового способу життя, мотивації їхньої участі у масових та рекреаційних видах спорту. У цьому зв'язку особливе значення має вивчення та узагальнення конструктивного зарубіжного досвіду, а саме Німеччини, яка має високорозвинену систему підготовки педагогів фізичного виховання, котра характеризується інтегративністю і практикоорієнтованістю.

Концептуальні зміни освітньої парадигми в Україні висвітлені в Законах України «Про освіту» (2017) і «Про вищу освіту» (2014), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Національній доповіді «Про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016), Концепції «Нова українська школа» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018). Про вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання наголошується в Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004), Національній стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016).

Соціальна затребуваність дослідження аргументується документами ЄС: Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014), Рекомендації Ради Європи «Створення спільного європейського простору безперервної освіти» (2001) (Making a European Area of Lifelong Learning a Reality), Стратегія «Європа – 2020: стратегія для розумного, сталого, всеосяжного зростання» (2010) (Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth), Рекомендації Ради Європи «Переосмислення ролі освіти: розвиток умінь для соціально-економічного розвитку» (2012) (Rethinking Education: Investing in Skills for Better Socio-Economic Outcomes), Рекомендації Європейської комісії «Нові пріоритети співробітництва у сфері освіти і навчання» (2015) (New priorities for European cooperation in education and training), Стандарти забезпечення якості в загальноєвропейському просторі вищої освіти (2015) (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)).

Вища школа України має сформовану систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що, в цілому, забезпечує заклади освіти кваліфікованими педагогічними кадрами. Проте орієнтація на загальноєвропейські стандарти їхньої підготовки до професійної діяльності потребує її модернізації з урахуванням прогресивного досвіду, зокрема Німеччини, де основна увага акцентується на якісній практичній підготовці різних категорій педагогів.

Науково-теоретичне підґрунтя розв'язання означеної проблеми становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців, предметом наукового пошуку яких є: загальнодидактичні аспекти педагогічної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Савченко, С. Сисоєва, В. Ягупов та ін.); теоретичні та методичні засади професійної освіти (П. Лузан, В. Орлов, В. Радкевич та ін.); зарубіжний досвід розвитку педагогічної освіти (Н. Авшенюк, Т. Кристопчук, О. Локшина,

О. Огієнко, Л. Пуховська та ін.); теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти (О. Ажиппо, В. Григоренко, Л. Демінська, Т. Дерека, Є. Захаріна, Л. Іванова, Р. Карпюк, Т. Круцевич, Л. Сущенко, Н. Степанченко, О. Тимошенко, С. Філь, А. Цьось, Б. Шиян, Ю. Шкретій та ін.); особливості змісту та специфіки педагогічної освіти Німеччини (Н. Абашкіна, Д. Ананін, В. Блінов, В. Бауер, Г. Бергхорн, С. Бобраков, Л. Дяченко, Н. Козак, П. Лундгрєн, О. Матвієнко, А. Турчин, Л. Чулкова та ін.); педагогічна освіта Німеччини (Т. Вакуленко, В. Гаманюк, А. Кириловський, О. Мартинова, Н. Махиня, С. Павлюк, О. Пришляк, Г. Поберезька, С. Синенко, А. Турчин, І. Шимків та ін.); післядипломна освіта Німеччини (Т. Вакуленко, В. Гаманюк, С. Синенко та ін.); особливості підготовки майбутніх учителів у Німеччині (Г. Альтрихтер (H. Altrichter), С. Бльомеке (S. Blömeke), Ф. Вайнерт (F. Weinert), Г. Гентіг (H. Hentig), В. Клафкі (W. Klafki), С. Робінсон (S. Robinsohn), Е. Тергарт (E. Terhart) та ін.); підготовка вчителів фізичного виховання у Німеччині (Н. Р. Брандль-Бреденбек (H.-P. Brandl-Bredenbeck), М. Бройтігам (M. Bräutigam), С. Кьоніг (S. König), М. Крюгер (M. Krüger) та ін.). Однак нами не виявлено праць, у яких би досліджувалася та дістала розв'язання проблема професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині.

Актуальність і доцільність розв'язання наукової проблеми підтверджується низкою *суперечностей*, що виникають між:

- необхідністю реформування вищої освіти в Україні в гармонізації з політикою країн Європейського Союзу задля підвищення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Україні та недостатністю досліджень, в яких було би проаналізовано теоретичні засади фізкультурно-педагогічної освіти й виявлено актуальні тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у закладах вищої освіти країн ЄС, зокрема Німеччини;

- науково-практичною потребою в удосконаленні професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Україні та недостатнім урахуванням перспективного зарубіжного досвіду її здійснення в закладах вищої освіти, зокрема Німеччини;

- необхідністю творчого використання в національній освітній практиці конструктивних ідей підготовки педагогів фізичного виховання в закладах вищої освіти Німеччини та нерозробленістю методичних рекомендацій, які б цьому сприяли.

Отже, актуальність і водночас недостатня теоретична й практична розробленість наукової проблеми щодо з'ясування тенденцій професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині, а також необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертації **«Тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася в контексті реалізації науково-дослідної роботи лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України «Розвиток систем професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу» (номер державної реєстрації 0116U004714). Тема дисертації

затверджена вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 1 від 26.01.2012 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 27.03.2012 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка педагогів фізичного виховання в закладах вищої освіти Німеччини.

Предмет дослідження – тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині (XX – початок XXI ст.).

Мета дослідження: на основі аналізу й узагальнення історичного соціокультурного контексту, теоретичних засад професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині обґрунтувати тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання та розробити методичні рекомендації щодо їх творчого використання для вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти України.

Відповідно до об'єкта, предмета і мети визначено такі **дослідницькі завдання:**

1. Проаналізувати теоретичні аспекти професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині й обґрунтувати поняттєво-категоріальний апарат дисертації.

2. Виявити соціально-педагогічні передумови становлення професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині та визначити їх зміст і характерні риси.

3. Визначити та охарактеризувати тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині на різних історичних етапах.

4. Порівняти сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти Німеччини та України.

5. На основі порівняльного аналізу особливостей професійної підготовки педагогів фізичного виховання в закладах вищої освіти Німеччини та майбутніх учителів фізичної культури України підготувати і впровадити методичні рекомендації щодо модернізації їхньої підготовки в закладах вищої освіти України.

На різних етапах наукового пошуку використано такі методи дослідження:

теоретичні: бібліографічний метод вивчення джерел з проблеми дослідження для з'ясування стану дослідженості проблеми професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині та Україні; аналіз, синтез, узагальнення – для системного вивчення нормативно-правових документів та наукової і методичної літератури Німеччини; конкретно-наукові: категоріальний аналіз – для розкриття змісту й уточнення дефініцій основоположних понять і категорій дослідження; ретроспективний аналіз – для розкриття тенденцій на різних етапах розвитку професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині; структурно-функціональний аналіз – для визначення організаційних і змістовних особливостей професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання Німеччини; структурно-логічний аналіз – для виокремлення перспективних напрямів розвитку системи професійної підготовки майбутніх педагогів фізичного виховання;

емпіричні: метод аналізу емпіричних даних – для порівняння інституційного та змістового забезпечення професійної підготовки педагогів фізичного виховання Німеччини й України, узагальнення (таблиці, рисунки);

компаративні: переклад аутентичної літератури, порівняльний (компаративний) аналіз, порівняльно-історичний метод (ретроспективний і хронологічний) – для виявлення тенденцій, спільних і відмінних рис у професійній підготовці педагогів фізичного виховання Німеччини й України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше в теорії вітчизняної професійної освіти було визначено та охарактеризовано *тенденції* професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині, а саме: *гуманізація* під час Веймарської республіки (німецьку гімнастику було змінено за формою і функцією до більш природних рухів людини, до навчального плану з фізичного виховання було додано нові фахові дисципліни); *академізація* фізичного виховання – визнання його в 1929 р. однією з академічних дисциплін; *різноманітність підготовки* (виникнення різних закладів з підготовки вчителів фізичного виховання (державних і приватних)); *військово-прикладна спрямованість* підготовки вчителів фізичного виховання; включення *ідеологічних* (нацистських) нашарувань у їхню підготовку за часів Третього Рейху; *інституалізація* (1934 – 1937 рр.) та *централізація* (1933 – 1945 рр.) – виникнення системи підготовки вчителів фізичного виховання, що включає вищу освіту та систему підвищення кваліфікації; *політично-ідеологічний вплив* з боку держави на вищу школу в НДР; *системність і централізованість в управлінні всією педагогічною освітою*; *рівномірно структурована і безперервна педагогічна освіта*; підготовка вчителів фізичного виховання відбувається у ЗВО (педагогічних інститутах), *поліпшення якості педагогічної та фахової освіти* вчителів фізичного виховання у НДР (навчання розподіляється на фундаментальну і фахову освіту); *різноманітність, змагальність та орієнтованість освіти на громадські інтереси* (у ФРН – до об'єднання земель); *реставрація традиційної підготовки вчителів*; *стандартизація у сфері освіти*; *створення нових типів шкіл* зі стандартизацією назв їх типів; *децентралізація управління освіти*; *університетизація* їхньої підготовки (після 1968 р.); *ступеневість освіти* (після другої половини 1970 р.); *реструктуризація підготовки вчителів* фізичного виховання (у ФРН, до 1990 р.: (оновлення навчальних планів, що передбачало виокремлення наукової роботи зі спеціальності, педагогічної, суспільно-політичної та фахово-дидактичної підготовки; зміна напрямів підготовки вчителів залежно від типу школи); *гуманізація й гуманітаризація* в методах і змісті педагогічної освіти на сучасному етапі; *уніфікація та стандартизація* (упровадження в педагогічну освіту вимог Болонського процесу та системи освіти «бакалавр – магістр»); *ступеневість професійної підготовки*; *децентралізоване управління системою підготовки педагогічних кадрів*, *інтеграція змісту педагогічної освіти* (розробка та впровадження у навчальний процес інтегрованих курсів; введення міждисциплінарних модулів у модель професійної підготовки вчителів); *пріоритетність педагогічного циклу на тлі збільшення значення практичної складової* у процесі підготовки вчителів (підготовка педагогів фізичного виховання є практико-орієнтованою); *упровадження компетентнісного підходу до підготовки*

вчителів; виявлено *передумови становлення* професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині (XIX – поч. XX ст.), а саме: визнання суспільного значення фізичного виховання, його соціального змісту (введення уроків гімнастики в окремих типах шкіл різних німецьких держав, упровадження предмета «Фізичне виховання» в навчальні плани закладів вищої освіти);

встановлено такі *особливості* професійної підготовки вчителів фізичної культури в Україні: вплив Болонського процесу на розвиток системи безперервної педагогічної освіти, регуляційний контроль з боку держави на рівні законодавчих актів з одночасним самостійним складанням навчальних планів на рівні ЗВО, впровадження кредитно-модульної системи та компетентнісного підходу до підготовки вчителів; надання переваги у навчальних планах циклам (блокам) професійної підготовки;

проведено порівняльний аналіз професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині й майбутніх учителів фізичної культури в Україні з виокремленням спільного та відмінного;

до наукового обігу *введено* раніше невідомі та маловідомі для українських науковців праці німецьких педагогів-дослідників XX – поч. XXI ст., зокрема: М. Бройтігама (M. Bräutigam), К. Гардмана (K. Hardman), С. Кьоніга (S. König), М. Крюгера (M. Krüger), Р. Наула (R. Naul), матеріали та факти, пов'язані з професійною підготовкою педагогів фізичного виховання в Німеччині;

удосконалено зміст педагогічної практики під час підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Україні із застосуванням досвіду педагогічного рефендаріату (педагогічної інтернатури) в закладах вищої освіти Німеччини;

подальшого розвитку набув зміст поняття «професійна підготовка педагогів фізичного виховання» в Німеччині; розвиток полягає у введенні до дефініції додаткових видових ознак, зокрема: «фахові знання з певних видів спорту», «рухова, здоров'язбережувальна та психолого-педагогічна компетентності», «опанування студентами інтегрованих курсів та міждисциплінарних модулів».

Джерельна база досліджень: державні документи, що регулюють систему функціонування освіти Німеччини, у тому числі ті, що регламентують підготовку педагогів фізичного виховання: законодавчі акти та нормативно-правові документи федерального й регіонального значення Німеччини; постанови й рекомендації Постійної Конференції міністрів освіти і культури земель Федеративної Республіки Німеччина (Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland, КМК) та Конференції ректорів закладів вищої освіти (Hochschulrektorenkonferenz, HRK); Основний закон ФРН (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland); Рамковий Закон «Про вищу освіту» (Hochschulrahmengesetz); земельні закони про підготовку вчителів (Gesetz über die Lehrerbildung); основоположні документи України в галузі вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту», Стандарти вищої освіти); аналітичні матеріали про стан підготовки вчителів у ФРН: звіт Конференції міністрів освіти і культури про «Стан підготовки вчителів» (Sachstand in der Lehrerbildung); статистичні дані про підготовку фахівців у закладах вищої освіти Німеччини (Statistische Daten zu Studienangeboten an Hochschulen in Deutschland); матеріали вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної періодики («Beiträge zur Lehrerbildung»,

«Erziehungswissenschaft», «Zeitschrift für Erziehungswissenschaften», «Zeitschrift Sportpädagogik», «Zeitschrift Sportunterricht», «Zeitschrift für sportpädagogische Forschung», «International Journal of Physical Education» та ін.); матеріали наукових, науково-методичних, науково-практичних конференцій з проблем педагогічної освіти; дослідження щодо вищої педагогічної освіти, підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині та майбутніх учителів фізичної культури України, довідниково-енциклопедичні видання; програмно-методична та навчально-методична документація університетів Німеччини й України, в якій фіксується зміст (навчальні плани і програми, підручники, програми та плани конкретних вищих шкіл); електронні ресурси (офіційні сайти німецьких та українських університетів).

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в упровадженні їх у вітчизняну педагогічну практику, що здійснено шляхом розроблення текстів лекцій «Становлення та розвиток професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині (XVIII – XX ст.)», методичних рекомендацій «Особливості професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині на сучасному етапі (кінець XX – початок XXI ст.)» та врахування їх у процесі розроблення змісту навчальних дисциплін («Теорія і методика фізичного виховання», «Професійна діяльність у сфері фізичного виховання») для студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) в галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка».

Матеріали дослідження можуть бути використані для вдосконалення навчальних планів і освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури, навчально-методичних комплексів (курсів лекцій, планів семінарських і практичних занять, тестів, контрольних завдань, дидактичних матеріалів, питань до заліків та іспитів) з теорії та історії педагогіки, теорії та історії фізичної культури, порівняльної педагогіки; розширення й поглиблення історико-педагогічних та спеціальних знань майбутніх фахівців для підвищення рівня їхньої кваліфікації; формування фахової компетентності фахівців педагогічного профілю в галузі фізичної культури та спорту; стимулювання навчально-пізнавальної активності майбутніх педагогів.

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Національного університету фізичного виховання і спорту України (довідка № 028-277 від 05.03.2018); Львівського державного університету фізичної культури (довідка № 570 від 15.05.2018); Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича (довідка № 10/17-1077 від 18.04.2018); Класичного приватного університету м. Запоріжжя (довідка № 640 від 13.06.2018).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднювалися на таких наукових конференціях і семінарах:

міжнародних: «Актуальні проблеми професійної освіти» (Україна, м. Бар, 2012), «Актуальні проблеми професійної освіти: теорія і практика» (Україна, м. Київ, 2012), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Україна, м. Київ – Ялта, 2013), «Moderní vymoženosti vědy» (Чехія, м. Прага, 2013), «Формування патріотизму та полікультурної компетентності майбутніх фахівців гуманітарно-педагогічного профілю» (Україна, м. Вінниця, 2015), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Україна, м. Київ, 2018), «Морально-

патріотичне виховання студентської молоді в системі вищої освіти» (Україна, м. Бар, 2018);

всеукраїнських: «Сучасні тенденції та перспективи розвитку військово-прикладної спрямованості спеціальної фізичної підготовки та водолазної підготовки» (м. Київ, 2018); «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, 2018).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 14 одноосібних працях, зокрема: 7 статей у провідних наукових фахових виданнях України (з них 1 – у виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття в зарубіжному періодичному науковому виданні, 4 статті і тези, що надруковані в збірниках наукових праць і матеріалах конференцій (з них 1 – в зарубіжному виданні), 1 текст лекцій, 1 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, до якого включено 405 найменувань, додатків. Дисертація містить 9 таблиць, 1 рисунок, 20 додатків. Загальний обсяг роботи складає 15,5 авторських аркушів, із них 8,3 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображено методи, викладено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про джерельну базу, апробацію й упровадження результатів дослідження, висвітлено інформацію про публікації автора, структуру та обсяг дисертації.

У *першому розділі* – «**Теоретичні засади професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині**» – уточнено зміст базових понять дослідження в науковій літературі; проаналізовано теоретичні аспекти професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині в наукових дослідженнях; з'ясовано стан дослідженості проблеми.

Уточнено шляхом конкретизації змісту поняттєво-категоріальний апарат дисертації, зокрема такі поняття: «професійна підготовка» (цілісний педагогічний процес засвоєння й закріплення загальнопедагогічних і фахових знань, умінь, навичок і здатностей), «професійна компетентність» (професійні знання (теоретичні та практичні), вміння, навички, готовність до діяльності, професійно важливі якості та здатності), «тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання» (виявлення закономірностей, характерних рис і специфіки розвитку професійної підготовки педагогів фізичного виховання впродовж певного часу; виокремлення й аналіз конкретних етапів її розвитку, зміст, характерні риси, прояви, а також специфіка). Витлумачено поняття «професійна підготовка педагогів фізичного виховання» в Німеччині, а саме: *цілеспрямований процес формування професійної компетентності майбутніх педагогів фізичного виховання в умовах теоретичного та практичного навчання і проходження рефендаріату, що поєднує фахові знання з певних видів спорту, рухову, здоров'язбережувальну та психолого-педагогічну*

компетентності у послідовності опанування студентами інтегрованих курсів і міждисциплінарних модулів.

Проаналізовано теоретичні аспекти професійної підготовки педагогів – учителів (*фахівців, які мають спеціальну професійну підготовку і провадять роботу з навчання та виховання учнів*) фізичного виховання в Німеччині у науковій літературі. На основі узагальнення та систематизації результатів осмислення наукових джерел щодо формування професійної компетентності педагогів фізичного виховання у ФРН з'ясовано її структурні компоненти: фахова компетентність – головний об'єднувальний компонент, що включає фахові знання та вміння, курікулярну (програмну) компетентність; моделі, способи та набутий досвід професійної діяльності, зокрема щодо розв'язання проблемно-орієнтованих завдань; практичний досвід та моделі поведінки на уроках; знання та здатності щодо вирішення проблемно-орієнтованих завдань конкретної сфери діяльності; окремі фахові види компетентності, характерні для фізичного виховання.

У розділі обґрунтовано використання в педагогічній освіті Німеччини різних моделей компетентностей. У цьому контексті важливою є наукова позиція М. Бройтіґама (M. Bräutigam), С. Кьоніґа (S. König) та ін. щодо значення компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителів фізичного виховання і позиціонування професійної компетентності як її результат. Відтак розглянуто три моделі компетентностей щодо педагогічної діяльності: дві з них стосуються сфери фізичного виховання (моделі М. Бройтіґама та С. Кьоніґа); третя – педагогічної освіти загалом («Вимоги компетентностей КМК з підготовки вчителів»). У ході дослідження цих моделей з'ясовано, що окремо виділена фахова компетентність є головною об'єднувальною компонентою професійної компетентності вчителя фізичного виховання; сформована професійна компетентність – невід'ємним та обов'язковим результатом його підготовки.

З'ясовано джерельну базу й охарактеризовано стан дослідженості проблеми становлення і розвитку професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині. Зокрема виявлено, що дослідження формування та історичного розвитку їхньої професійної підготовки започаткував наприкінці XIX ст. П. Ф. Лесгафт. Німецькі науковці звернули увагу на цю проблему лише в 20-х роках XX ст. Зокрема, одним із перших дослідників був В. Шютц (W. Schütz). Сучасний стан означеної підготовки досліджують М. Бройтіґам (M. Bräutigam), К. Гардман (K. Hardman), С. Кьоніґ (S. König), М. Крюґер (M. Krüger), Р. Наул (R. Naul) та ін. Однак, в українській педагогіці відсутні дослідження тенденцій професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині.

У *другому розділі* – **«Тенденції розвитку професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині»** – представлено методику дослідження, що відображає процес наукового пошуку відповідно до поставлених завдань; обґрунтовано історичну періодизацію та відповідні етапи професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині; обґрунтовано критерії професійної підготовки вчителів фізичного виховання на кожному з етапів; визначено та охарактеризовано провідні тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині.

Методика дослідження ґрунтується на основних методологічних підходах до проведення науково-педагогічних досліджень (системного, цілісного, діяльнісного і компетентнісного, що забезпечують об'єктивність, достовірність, критичне осмислення отриманих результатів) з урахуванням методичних порад і рекомендацій щодо здійснення порівняльно-педагогічних досліджень. Робочою гіпотезою дослідження було припущення, що вдосконалити якість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО України можна, якщо застосувати конструктивний досвід професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині з урахуванням інтегративності та практикоорієнтованості, розробивши відповідні методичні рекомендації.

У розділі розкрито соціально-педагогічні передумови становлення та розвитку професійної підготовки вчителів фізичного виховання Німеччини. Визначено, що кожний історичний етап зумовлюється суспільними, соціально-економічними та культурно-духовними чинниками, що викликані історичним розвитком Німецької держави, суспільними цінностями, трансформація яких зумовлює зміну вимог до вчителів фізичного виховання, їхньої професійної підготовки та діяльності. З урахуванням вищезгаданих чинників і специфіки їх прояву обґрунтовано такі історичні етапи розвитку професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині: 1) (1919 – 1933 рр.) пов'язаний з виникненням Веймарської Республіки; 2) (1933 – 1945 рр.) – час існування Третього Рейху; 3) (1945 – 1949 рр.) – після закінчення Другої світової війни; 4) (1949 – 1990 рр.) за часів існування Німецької Демократичної Республіки та Федеративної Республіки Німеччина; 5) від 1990 р. – і дотепер.

Основними критеріями щодо визначення тенденцій професійної підготовки педагогів фізичного виховання обрано культурно-духовну складову в системі освіти, цілі освіти, її зміст, методи та форми підготовки, посадові призначення. Відповідно до цього, в кожному історичному етапі виокремлено тенденції професійної підготовки в таких контекстах (під контекстом розуміємо загальний зміст соціально-історичних і культурних умов, що дають змогу уточнити значення та зумовленість певної події або явища): *сутнісно-визначальний* (вплив культурно-духовної парадигми на підготовку вчителів), *організаційно-структурний* (пріоритети рівня освіти, контроль відповідних установ над процесом кваліфікації вчителів, форми регуляторної діяльності, види професійного розвитку вчителів), *змістово-процесуальний* (зміст і методи професійної підготовки вчителів).

Виявлено передумови становлення професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині (XIX – поч. XX ст.). У цей період відбулося суспільне визнання фізичного виховання з подальшим отриманням ним соціального змісту. В окремих типах шкіл різних німецьких держав започатковано проведення уроків гімнастики (передусім для хлопців, пізніше – для дівчат). У кожній столиці земель відкрито педагогічні заклади з німецької гімнастики.

У розділі визначено й охарактеризовано *тенденції* професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині на всіх історичних етапах її розвитку.

Зокрема, у період існування Веймарської республіки (1919–1933 рр.) в закладах вищої освіти з державною і приватною формами власності заняття з німецької гімнастики за формою і змістом уподібнено до більш природних рухів

людини, у навчальний план із фізичного виховання включено різні види спорту, що зумовило виникнення тенденції *гуманізації*. Фізичне виховання визнавалося однією з двох можливих академічних дисциплін у підготовці педагогів-філологів у державних університетах, також було затверджено диплом про засвоєння університетського курсу і складання державного іспиту, що виразилося в тенденції *академізації*.

За часів панування Третього Рейху (1933–1945 рр.), відповідно до суспільних і культурно-духовних чинників, професійній підготовці надавалася *військово-прикладна спрямованість*, освітній зміст вирізнявся *ідеологічними* (нацистськими) нашаруваннями. Фізичне виховання та спорт розглядалися як основна або додаткова спеціальність у всіх університетах Німеччини. Це відобразилося на утвердженні тенденції *інституалізації*. У зв'язку з цим виникла потужна система підготовки вчителів фізичного виховання, в якій поєднувалися ланки вищої та післядипломної освіти (підвищення кваліфікації). Відтак викристалізувалася тенденція *централізації*.

Після закінчення Другої світової війни (1945–1949 рр.) відбувся розподіл Німеччини на окремі окупаційні зони, що зумовило, по-перше: *зростання партійно-політичної складової у змісті освіти* в радянській окупаційній зоні та *гуманітарної складової* – у зоні союзників; по-друге: *відновлення історичних традицій системи професійної підготовки вчителів фізичного виховання* у зоні союзників; по-третє: *посилення централізації* в радянській окупаційній зоні; по-четверте: *полегшення умов щодо здобуття педагогічної освіти й опанування професією вчителя фізичного виховання* в обох окупаційних зонах.

Етап існування Німецької Демократичної Республіки (НДР) (1949–1990 рр.) характеризувався такими тенденціями: *політично-ідеологічного впливу* на вищу школу з боку держави, *системності і централізованості в управлінні педагогічною освітою*; *рівномірності, структурованості і безперервності*. З огляду на те, що підготовка вчителів фізичного виховання здійснювалася у педагогічних інститутах, відбувалося *поліпшення якості педагогічної та фахової освіти вчителів фізичного виховання*.

У Федеративній Республіці Німеччина (ФРН) (1949–1990 рр.) *відтворювалися історичні традиції професійної підготовки*, що мало прояв у *різномісності, змагальності й орієнтованості освіти на громадські інтереси*; *започатковувалася стандартизація у сфері освіти* й, відповідно до цього, відкривалися школи нового типу; *децентралізація управління освіти*; посилювалася *університетизація професійної підготовки вчителів фізичного виховання* (після 1968 р.); мала місце *ступеневість освіти* (наприкінці 1970-х рр. перший ступінь освіти передбачав навчання в університеті, другий – рефендаріат).

Сучасні тенденції у професійній підготовці вчителів фізичного виховання у ФРН (кінець ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) – *гуманізація та гуманітаризація* в методах і змісті педагогічної освіти, *уніфікація та стандартизація* (поширення вимог Болонського процесу в педагогічній освіті; упровадження системи освіти за рівнями «бакалавр», «магістр»); *ступеневість їхньої професійної підготовки*, обов'язкове проходження рефендаріату після отримання диплома «магістра» – за новою системою, або після складання «першого державного іспиту» – за традиційною

системою підготовки вчителів; *децентралізоване управління системою підготовки педагогічних кадрів; збільшення практичної складової професійної підготовки; упровадження компетентнісного підходу до їхньої професійної підготовки.*

На основі аналізу сучасних навчальних планів ЗВО Німеччини, за якими здійснюється підготовка педагогів фізичного виховання, з'ясовано такі особливості: навчальні плани включають як обов'язкові, так і дисципліни за вибором студентів; підготовка охоплює чотири різні сфери вивчення наук про освіту: набуття педагогічних кваліфікацій та спеціалізацій; фахово-наукова підготовка за двома (трьома) обраними предметами викладання; фахово-дидактичне навчання: засвоєння спеціалізованих теорій і методів для викладання навчального матеріалу; рефендаріат, що триває від 16 до 24 місяців (залежно від Федеральної землі та її законів) і є самостійним, шкільно-практично орієнтованим, завершальним етапом набуття ними педагогічної освіти.

У третьому розділі – «Порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України та педагогів фізичного виховання Німеччини на сучасному етапі» – розкрито сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України; представлено результати компаративного аналізу професійної підготовки таких фахівців у Німеччині та Україні; запропоновано методичні рекомендації щодо творчого використання в Україні конструктивного досвіду професійної підготовки педагогів фізичного виховання в закладах вищої освіти Німеччини.

На основі аналізу нормативно-правового і науково-методичного забезпечення фізкультурно-педагогічної освіти досліджено сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в ЗВО України, що узагальнено відображається у таких істотних характеристиках: *гуманізація і гуманітаризація змісту та методів фізкультурно-педагогічної освіти; уніфікація і стандартизація (розвиток фізкультурно-педагогічної освіти відповідно до вимог Болонського процесу); ступеневість освіти (здійснення професійної підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «магістр»); децентралізація й автономія діяльності ЗВО (загальнодержавний контроль передбачає законодавче забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, водночас ЗВО надається автономія у складанні освітньо-професійних програм, навчальних планів, науково-методичних комплексів, вибору форм організації навчання, методичних засобів тощо); всебічне впровадження кредитно-модульної системи та реалізація компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та перевага блоків (циклів) професійної підготовки.*

Здійснено порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Україні та педагогів фізичного виховання в Німеччині дав змогу виявити спільні й відмінні ознаки у трьох контекстах, а саме: *сутнісно-визначальному: спільне – гуманізація і гуманітаризація у методах та змісті фізкультурно-педагогічної освіти; організаційно-структурному: спільне – підготовка фізкультурно-педагогічних кадрів у Німеччині й Україні організована з дотриманням основних вимог Болонського процесу, зокрема щодо ступеневості освіти; університетизація (підготовка педагогів фізичного виховання для*

загальноосвітніх шкіл у ФРН та майбутніх учителів фізичної культури в Україні відбувається переважно в університетах); *децентралізація управління освітою*; відмінне (характерне лише для однієї з країн) – *варіативність ступенів завершення навчання* (в Україні ступені бакалавра та магістра, на відміну від ФРН, є завершеними освітньо-кваліфікаційними рівнями фахівців, що надають їм право самостійно здійснювати професійно-педагогічну діяльність); *індивідуалізація* (професійна підготовка педагогів фізичного виховання у ЗВО Німеччини більш індивідуалізована, ніж в українських); *здобуття декількох фахів викладання* (у Німеччині, на відміну від українських ЗВО, вчитель отримує додаткову спеціальність (другий фах викладання); *змістово-процесуальному*: спільне – *упровадження кредитно-модульної системи та реалізація компетентнісного підходу до підготовки майбутніх учителів фізичного виховання*; відмінне – *переобтяження навчальних планів українських ЗВО* (мають різні цикли (блоки) підготовки – загальнонаукова, гуманітарна, природнича, професійна, практична тощо); навчання у німецьких університетах характеризується *профілізацією та фундаментацією спеціальних (фахових) знань*; *потужність практико-орієнтованої підготовки* в Німеччині, на відміну від недостатньої практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Україні.

У розділі сформульовані рекомендації щодо творчого використання конструктивного досвіду Німеччини у практиці підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі вищої педагогічної освіти України. Обґрунтовані рекомендації стосуються таких рівнів: *стратегічного* – підвищення соціального статусу професії вчителя фізичної культури у суспільстві з урахуванням конструктивного досвіду Німеччини: регламентувати обов'язковість набуття практичного фахового досвіду та проходження педагогічного стажування (педагогічний рефендаріат); *науково-педагогічного* – розробити науково-теоретичні основи *оновлення* концепції підготовки майбутніх учителів фізичної культури для закладів середньої освіти з урахуванням компетентнісного й практико-орієнтованого підходів та структурування змісту їхньої професійної підготовки за принципами міждисциплінарності й інтегративності; з'ясувати успішність формування їхньої професійної компетентності під час набуття педагогічної освіти; провадити дослідження нових методологічних і дидактичних підходів щодо структурування навчальних програм, конструювання змісту, проектування технологій навчання майбутніх учителів з урахуванням позитивного досвіду Німеччини; *організаційно-методичного* – посилити практичний компонент підготовки майбутніх учителів фізичної культури, систематизувати освітні програми на модульній основі, впорядкувати й гармонізувати педагогічний і фаховий складники, забезпечувати гнучкість та варіативність навчальних програм, посилювати індивідуалізацію їхньої підготовки.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано актуальне наукове завдання щодо з'ясування й обґрунтування тенденцій професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині (поч. ХХ – поч. ХХІ ст.) і розроблено методичні рекомендації для

забезпечення якості фізкультурно-педагогічної освіти у ЗВО України. Це дало змогу сформулювати такі **висновки**:

1. Установлено, що дослідниками Німеччини здійснюється вивчення теоретичних аспектів фізичного виховання, розроблення навчальних програм для підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання, обґрунтування шляхів оптимізації університетської освіти і підвищення рівня професіоналізму випускників, професійного становлення особистості педагога фізичного виховання, зв'язку між якістю професійної підготовки фахівців-педагогів у галузі фізичного виховання та ефективністю їхньої педагогічної діяльності.

Уточнено шляхом конкретизації змісту поняттєво-категоріальний апарат дисертації, зокрема витлумачено поняття «професійна підготовка вчителів фізичного виховання» в Німеччині (*цілеспрямований процес формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання в умовах теоретичного та практичного навчання і проходження рефендаріату, що поєднує фахові знання з певних видів спорту, рухову, здоров'язбережувальну та психолого-педагогічну компетентності у послідовності опанування студентами інтегрованих курсів і міждисциплінарних модулів*). З'ясовано й визначено компоненти основоположного поняття, що характеризує підготовку педагогів фізичного виховання в Німеччині – «професійна компетентність» (фахова компетентність – головний її об'єднувальний компонент (фахові знання і вміння, курикулярна (програмна) компетентність), великий обсяг практичного досвіду та моделей поведінки на уроках, знання і здатності щодо вирішення проблемно-орієнтованих завдань, характерні для фізичного виховання види компетентності (рухова, здоров'язбережувальна, компетентність із певних видів спорту, педагогічна спрямованість).

2. До передумов становлення професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині (XIX – початок XX ст.) віднесено: набуття, завдяки зусиллям філантропів, соціальної значимості змісту фізичної культури; впровадження фізичного виховання (на той час – німецька гімнастика) в програму шкільного навчання; обов'язковість предмета німецької гімнастики у державних школах Німеччини після 1850 р., зокрема в Пруссії, Саксонії, Баварії; заснування педагогічних закладів з німецької гімнастики у кожній столиці земель; залучення предмета «Фізичне виховання» для викладання дітям обох статей, зокрема запровадження уроків гімнастики для дівчат; формування усвідомленої приналежності до професії вчителя фізичного виховання.

3. З'ясовано тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині на етапах її розвитку і визначено їх зміст (XX – поч. XXI ст.):

– сутнісно-визначальний контекст – *гуманізація* за часів існування Веймарської республіки (німецьку гімнастику було змінено за формою і функцією до природних рухів людини, у навчальний план із фізичного виховання додано нові дисципліни); *військово-прикладна спрямованість* підготовки вчителів фізичного виховання; включення *ідеологічних* (нацистських) нашарувань у їхню підготовку за часів Третього Рейху; *політично-ідеологічний вплив* з боку держави на вищу школу (НДР); *різнобічність, змагальність та орієнтованість освіти на громадські*

інтереси (у ФРН – до об'єднання земель); *гуманізація й гуманітаризація* у методах і змісті педагогічної освіти на сучасному етапі;

– організаційно-структурний контекст – *академізація* фізичного виховання: у 1929 р. визнання його однією з академічних дисциплін; *інституалізація* (1934 – 1937 рр.) та *централізація* (1933 – 1945 рр.) – виникнення системи підготовки вчителів фізичного виховання, що включає вищу освіту та систему підвищення кваліфікації; *реставрація* історичних традицій в освіті у зоні союзників та *централізація* у радянській окупаційній зоні (1945 – 1949 рр.); під час існування НДР (1949 – 1990 рр.) – *системність і централізованість в управлінні всією педагогічною освітою; рівномірно структурована і безперервна педагогічна освіта*; підготовка вчителів фізичного виховання відбувається у ЗВО (педагогічних інститутах); у ФРН (1949 – 1990 рр.) – *реставрація традиційної їхньої підготовки; стандартизація у сфері освіти; створення нових типів шкіл* зі стандартизацією назв їх типів; *децентралізація управління освіти; університетизація їхньої підготовки* (після 1968 р.); *ступеневість освіти* (після другої половини 1970 р.); сучасний стан (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) – *уніфікація та стандартизація* (упровадження в педагогічну освіту вимог Болонського процесу та системи освіти «бакалавр – магістр»); *ступеневість професійної підготовки; децентралізоване управління системою підготовки педагогічних кадрів*;

– змістово-процесуальний контекст – *різноманітність підготовки* за часів Веймарської Республіки (виникнення різних закладів з підготовки вчителів фізичного виховання (державних і приватних)); *полегшення доступу до здобуття педагогічної професії* як за часів третього Рейху, так і після закінчення Другої світової війни (в обох окупаційних зонах виникла проблема нестачі вчителів); *поліпшення якості педагогічної та фахової освіти* вчителів фізичного виховання у НДР (навчання розподіляється на фундаментальну і фахову освіту); *реструктуризація підготовки вчителів* фізичного виховання у ФРН до 1990 р. (перехід педагогічної освіти до університетів передбачав оновлення навчальних планів з виокремленням наукової роботи зі спеціальності, педагогічної, суспільно-політичної та фахово-дидактичної підготовки; змінилися напрями підготовки вчителів залежно від типу школи); у сучасній Німеччині – *інтеграція змісту педагогічної освіти* (розробка та впровадження у навчальний процес інтегрованих курсів; введення міждисциплінарних модулів у модель професійної підготовки вчителів); *пріоритетність педагогічного циклу на тлі збільшення значення практичної складової* у процесі підготовки вчителів (підготовка педагогів фізичного виховання є практико-орієнтованою), *упровадження компетентнісного підходу до підготовки вчителів*.

4. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України характеризується *гуманізацією та гуманітаризацією* у методах і змісті педагогічної освіти; *уніфікацією і стандартизацією* (упровадження вимог Болонського процесу в педагогічній освіті); *ступеневістю освіти* (впровадження системи освіти «бакалавр – магістр»); *децентралізацією управління системою підготовки фізкультурно-педагогічних кадрів з одночасною самотійністю ЗВО; упровадженням кредитно-модульної системи, компетентнісного підходу*; перевагою в навчальних планах блоків

(циклів) *професійної* підготовки.

Результати порівняльного аналізу особливостей професійної підготовки педагогів фізичного виховання у закладах вищої освіти Німеччини та майбутніх учителів фізичної культури України свідчать про *спільне* (гуманізація й гуманітаризація у методах і змісті фізкультурно-педагогічної освіти, ступеневість освіти – підготовка фізкультурно-педагогічних кадрів у Німеччині й Україні організована з дотриманням основних вимог Болонського процесу; університетизація – підготовка педагогів фізичного виховання для загальноосвітніх шкіл у ФРН і майбутніх учителів фізичної культури в Україні відбувається переважно в університетах; децентралізація управління освітою, впровадження кредитно-модульної системи та компетентнісного підходу до їхньої підготовки); і *відмінне* (варіативність ступенів завершення навчання – в Україні ступені бакалавра та магістра, на відміну від ФРН, є завершеними освітньо-кваліфікаційними рівнями фахівця і дають право самостійно здійснювати професійно-педагогічну діяльність; індивідуалізація – професійна підготовка педагогів фізичного виховання у ЗВО Німеччини більш індивідуалізована, ніж у ЗВО України; поєднання декількох фахів викладання, на відміну від українських ЗВО, що готують майбутніх учителів фізичної культури, у німецьких університетах надають додаткову спеціальність учителям (другий фах викладання), переобтяження навчальних планів різними циклами підготовки в українських ЗВО; навчання в німецьких університетах характеризується профілізацією та фундаменталізацією спеціальних (фахових) знань; потужність практико-орієнтованої підготовки у Німеччині, на противагу підготовці майбутніх учителів фізичної культури в Україні); з'ясовано, що потребує вдосконалення зміст педагогічної практики у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО України.

5. Розроблено методичні рекомендації щодо використання конструктивного досвіду Німеччини у підготовці педагогів фізичного виховання у системі вищої педагогічної освіти України, які стосуються таких рівнів: *стратегічного* (підвищити статус професії вчителя фізичного виховання у суспільстві, забезпечувати мотивацію майбутніх абітурієнтів до опанування спеціалізацією, регламентувати обов'язковість набуття практичного досвіду та проходження педагогічного стажування (педагогічний рефендаріат)); *науково-педагогічного* (розробити науково-теоретичні основи *оновлення* концепції підготовки майбутніх учителів фізичного виховання для закладів середньої освіти з урахуванням компетентнісного та практико-орієнтованого підходу до їхньої професійної підготовки; забезпечувати зворотний зв'язок для з'ясування успішності формування їхньої професійної компетентності під час набуття педагогічної освіти; здійснити дослідження нових методологічних і дидактичних підходів щодо структурування навчальних програм, конструювання змісту, проектування технологій навчання майбутніх учителів з урахуванням позитивного досвіду Німеччини); *організаційно-методичного* (систематизувати освітні програми на модульній основі, впорядкувати й гармонізувати педагогічний і фаховий складники, збільшити практичний компонент підготовки, забезпечувати гнучкість і варіативність навчальних програм, посилювати індивідуалізацію підготовки майбутніх учителів фізичної культури).

Проведене дослідження не висчерпує всіх аспектів професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині. Подальшого дослідження потребують такі проблемні питання: теоретичні і методичні засади формування фахової компетентності майбутніх учителів фізичної культури в Україні та Німеччині: порівняльний аналіз; професійно-педагогічні основи підготовки педагогів фізичного виховання у німецькомовних країнах; педагогічні умови професійного розвитку педагогів фізичного виховання у Німеччині та інші.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Гайдук О. В. Особливості зародження та розвитку професійної підготовки педагогічних кадрів з фізичної культури в Німеччині в ХІХ – на початку ХХ ст. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки.* 2013. № 10. С. 26–32.

2. Гайдук О. В. Особливості професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині (на прикладі фахових ВНЗ землі Баварія). *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. 2013. № 2 (22). С. 10–16.

3. Гайдук О. В. Підготовка вчителів фізичного виховання в німецьких університетах: реалізація основних напрямів Болонського процесу. *Вища освіта України* : теор. та наук.-метод. часоп. : темат. вип. 2013. № 3, Дод. 1, т. 1: *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології.* С. 232 – 234.

4. Гайдук О. В. Порівняльний аналіз професійної підготовки педагогів фізичного виховання у ВНЗ Німеччини та України. *Проблеми освіти* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 88, ч. 1. С. 103–112.

5. Гайдук О. Професійна компетентність педагогів фізичного виховання. *Проблеми освіти* : зб. наук. пр. 2015. № 82. С. 53–58.

6. Гайдук О. В. Професійна підготовка педагогів фізичного виховання в Німеччині: характеристика та сучасний стан дослідження. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. 2012. Вип. 71. С. 57–62.

7. Гайдук О. В. Тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education».* №6 (26). 2018. С. 34–37 (*наукометричні бази даних і системи: Index Copernicus, CrossRef, PИЦ, WorldCat, Ulrich's Periodicals Directory, BASE, ResearchBib, Directory Indexing of International Research Journals, Directory of Research Journals Indexing, Open Academic Journals Index, Scientific Indexing Services, Sherpa / Romeo*).

Публікації в зарубіжних періодичних наукових виданнях

8. Гайдук О. В. Основные этапы профессиональной подготовки учителей физической культуры в высших учебных заведениях Германии. *Вестник Удмуртского университета. Серия: Философия. Психология. Педагогика.* 2014. № 1. С. 66–70.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Гайдук О. В. Компетентності як основа підготовки вчителів фізичного виховання: досвід Німеччини. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України* : мат. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20 березня 2018 р.). Київ : НАУ, 2018. С. 41–42.

10. Гайдук О. Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в Німеччині: сучасний стан дослідження. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України* : мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22–23 березня 2012 р.). Київ : НАУ, 2012. С. 22–23.

11. Гайдук О. В. Структура і мета підготовки педагогів фізичного виховання: досвід Німеччини. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку спеціальної військово-прикладної спрямованості фізичної підготовки та водолазної підготовки* : тези наукового семінару (Київ, 20 квітня 2018 р.). Київ : НУОУ, 2018. С. 26–28.

12. Гайдук О. В. Характеристика сучасного стану професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині. *Moderní vymoženosti vědy : materiály IX mezinárodní vědecko-praktická konference* (Praha, 27.01.2013–05.02.2013). Praha, 2013. Díl 79. Tělovýchova a sport. С. 88–90.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

13. Гайдук О. В. Становлення та розвиток професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині (XVIII–XX ст.) : текст лекцій. Київ : КНЕУ, 2016. 64 с.

14. Гайдук О. В. Особливості професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині на сучасному етапі (кінець XX – початок XXI ст.): методичні рекомендації. / О. В. Гайдук. Київ : «Видавництво Людмила», 2018. 124 с.

АНОТАЦІЇ

Гайдук О. В. Тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». – Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2020.

У дисертації обґрунтовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження, виявлено соціально-педагогічні передумови становлення професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині (XIX – початок XX ст.). З'ясовано та охарактеризовано тенденції професійної підготовки вчителів фізичного виховання у Німеччині на різних історичних етапах її розвитку та визначено їх зміст. Досліджено сучасний стан професійної підготовки педагогів фізичного виховання у закладах вищої освіти України. Здійснено порівняльний аналіз професійної підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині й Україні на сучасному етапі та

розроблено методичні рекомендації щодо модернізації їхньої підготовки у закладах вищої освіти України.

Ключові слова: професійна підготовка, педагог фізичного виховання, порівняльний аналіз, професійна компетентність, розвиток, становлення, тенденції, Німеччина.

Гайдук О. В. Тенденции профессиональной подготовки педагогов физического воспитания в Германии. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – «Теория и методика профессионального образования». – Институт профессионально-технического образования Национальной академии педагогических наук Украины, Киев, 2020.

В диссертации обоснован понятийно-категориальный аппарат исследования, выявлены социально-педагогические предпосылки становления профессиональной подготовки педагогов физического воспитания в Германии (XIX – начало XX в.). Выявлены и охарактеризованы тенденции профессиональной подготовки учителей физического воспитания в Германии на исторических этапах её развития и определено их содержание. Исследовано современное состояние профессиональной подготовки педагогов физического воспитания в высших учебных заведениях Украины. Проведен сравнительный анализ профессиональной подготовки педагогов физического воспитания в Германии и Украине на современном этапе. Разработаны методические рекомендации по модернизации их подготовки в высших учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, педагог физического воспитания, сравнительный анализ, профессиональная компетентность, развитие, становление, тенденции, Германия.

Haiduk O. V. Trends in the professional training of physical education teachers in Germany. – Manuscript copyrights.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogic Sciences by speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, 2020.

In the dissertation the theoretical aspects of professional training of teachers of physical education in Germany in the scientific literature are analyzed. The leading trends of professional training of physical education teachers in the system of higher educational establishments of Germany (XX – the beginning of the XXI cent.) are elucidated and grounded. The social and pedagogical prerequisites for the formation and development of professional training of German physical education teachers are revealed. It is determined that each historical stage is determined by social, socio-economic and cultural-spiritual factors. They are primarily caused by the historical development of the German state, social values, the transformation of which leads to changing requirements for teachers of physical education, their professional training and activity. Taking into account the above factors and the specificity of their manifestation, the following historical stages of the development of professional training of physical education teachers in Germany were distinguished: 1) (1919 – 1933) associated with the occurrence of the Weimar Republic, 2) (1933 – 1945) – time the existence of the Third Reich, 3) (1945 – 1949) – after the end of

World War II, 4) (1949 – 1990) during the existence of the German Democratic Republic and the Federal Republic of Germany, 5) 1990 – the present stage of the union of the two German states.

The prerequisites for the formation of professional training of physical education teachers in Germany (XIX th.– early XX th.) were revealed. During this period there was recognition of the social importance of physical education with the receipt of social content. Gymnastics lessons were introduced in some types of schools in different German states (first for boys and later for girls). Pedagogical institutions for German gymnastics were established in every capital of German lands.

The following trends of professional training of physical education teachers in Germany during the stages of its development are revealed:

during the existence of the Weimar Republic (1919 – 1933) – *humanization* (German gymnastics was changed in form and function to a more natural activity, to educational various sports were added to the physical education plan); *academization* (physical education was recognized as one of two possible academic disciplines in the preparation of philology students at state-controlled universities, was also approved by a diploma based on a university course and a state exam) *different types of training* (the emergence of different institutions for the training of physical education teachers (public and private);

during domination of the Third Reich (1933 – 1945) there is a providing *military-applied orientation* of their training, *including ideological (Nazi) layers in their preparation, unification* (physical education and sports could be studied as the main specialty or as a second specialty in universities throughout Germany), *centralization* (there is a powerful system of training physical education teachers, which includes higher education and advanced training system);

stage after the end of World War II (1945 – 1949) (division of Germany into occupation zones) – *the growth of the party-political component* in education in the Soviet occupation zone and *the humanitarian component* in education in the Allied zone; *renewal* of the system of training of teachers of physical education; *centralization* in the Soviet occupation zone and *restoration* of historical education traditions in the Allied zone; *facilitating access* to the profession of physical education teacher in both occupation zones;

the stage of existence of the German Democratic Republic (GDR) (1949 – 1990) – *political and ideological influence* of the state on higher education; *systematic and centralized* management of all pedagogical education; *evenly-structured and continuous pedagogical education*; training of physical education teachers takes place in higher education institutions (pedagogical institutes); *improving the quality of pedagogical and professional education of physical education teachers*;

in the Federal Republic of Germany (Germany) in the period from 1949 to 1990 – *the diversity, competitiveness and orientation of education to the public interest*; *restoration* of their traditional preparation; *standardization* in the field of education; creation of new types of schools with standardization of the names of their types; *decentralization of education management*; *universitization* of their preparation (after 1968); *degree of education* (after the second half of 1970);

current trends in the professional training of teachers of physical education in Germany (from the unification of German lands) (end of XX cent.– beginning of XXI cent.) – *humanization* in the methods and content of pedagogical education, *unification* and *standardization* (extension of the requirements of the Bologna process in pedagogical education; introduction of the system of education «Bachelor –Master»); *the degree of their professional training*, the mandatory completion of the referendum after obtaining a master's degree – under the new system, or after passing the «First State Exam» under the traditional system of teacher training; *decentralized management of pedagogical training system*; increase of *practical component* of professional training; introduction of a *competent approach* to their professional training.

The current state of professional training of physical education teachers in higher education institutions of Ukraine is investigated. A comparative analysis of their professional training in Germany and Ukraine is presented.

Recommendations on the use of positive experience of Germany in the professional training of teachers of physical education in higher education institutions of Ukraine are formulated.

Key words: comparative analysis, formation, development, professional competence, professional training, teacher of physical education, trends, Germany.